

**ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ У ДОСЯГНЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ
СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Вивчено фінансові відносини і економічна рівновага підприємства в умовах сучасної економіки України

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку трансформаційної економіки України відбувається модифікація способу координації фінансів на підприємствах як основних суб'єктах господарювання, переважно не належних державі і, в основному, формуючих валовий внутрішній продукт країни. Ця трансформація якісно змінює процес досягнення економічної рівноваги як на макро-, так і на мікрорівні. Підвищення значущості фінансових відносин на рівні мікрособ'єктів приводить до виділення фінансового аспекту досягнення рівноваги підприємства.

Стан вивчення проблеми. Ринкові перетворення в країні, ускладнення структури платіжного обороту, акцент на фінанси підприємства, а також необхідність управління ними освітлені в роботах економістів І.П. Балабанова, В.В. Бочарова, В.А. Галанова, Л.А. Дробозіної, В.П. Родіонової, В.М. Суторміної, Е.С. Стоянової, А.Д. Шеремета.

В західній економічній літературі аналіз даних питань здійснили Е.Ф. Брігхем, З. Боди, Р.К. Мертон, Ч.Ф. Лі, Д.И. Фіннерті і багато інших.

Мета дослідження. Встановлення взаємозв'язків фінансових відносин на мікрорівні з проблемами рівноваги підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна економічна думка дискусійними залишає питання про зміст, підлеглість і причинні зв'язки основних компонентів, що ураховані на мікрорівні при ухваленні фінансових рішень. Західна економічна школа акцентує увагу на прикладних методах управління поведінкою підприємства і пропонує достатньо систематизований підхід, який не цілком задовольняє запитам реальних господарюючих суб'єктів в умовах сучасної вітчизняної економіки і вимагає розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес розвитку і зміни фінансових відносин, що відбувається в Україні, представляє складний процес явищ і тенденцій світового і національного характеру і є елементом більш загального процесу зміни економічної системи. Дослідження цих процесів має значне теоретичне і практичне значення.

Економічна система описується двома основними характеристиками: пануючою формою власності (приватна або державна) і основним способом координації (стихийний (ринковий) спосіб або централізоване планування). Відповідно, в економічній теорії в даний час виділяються три типи економічних систем:

- ринкова економіка (приватна власність і стихийний (ринковий) спосіб координації);
- адміністративно-планова економіка (державна власність і централізоване планування);
- змішана економіка (переважно приватна власність і поєднання ринкового і державного регулювання).

Зміна економічних систем може мати різну динаміку, що спостерігається як в історії, так і в сучасний період. При цьому відбувається фактичне виділення двох типів періодів, межі між якими достатньо умовні і розмиті: органічних (нормальне функціонування системи в рамках одного з трьох типів) і критичних (перехідних).

Професор В. Радєєв відзначає, що "функціонування перехідної економіки як "позасистемної" характеризується тим, що тут не діють повною мірою економічні зв'язки ні минулих, ні майбутніх рівнів. Структура її представлена залишками старих форм, елементами нового рівня, а також змішаними формами і відносинами. Тому закономірності перехідної економіки формуються під впливом двох чинників: з одного боку, спадкоємності відтворення з колишніми умовами, з іншого – необхідності переважного розвитку нових відносин і форм" [2].

Формування світового господарства, усупільнення виробництва, що зростає, в національному і міжнародному масштабах виявили кризу традиційної ринкової системи господарства. Нова генеральна тенденція, що виражена в економічній і політичній думці, була пов'язана передусім з посиленням свідомого, перш за все державного регулювання економіки, що долає об'єктивні недоліки ринкового механізму, що не могло не навести до модифікації пануючої економічної системи (ринкової економіки).

У зв'язку з цим (певною мірою умовно), можна виділити дві:

– прихильники мінімального втручання держави в ринкову економіку;

– представники економічних течій, які вважають, що ринкова економіка не в змозі ефективно або взагалі функціонувати без значної за масштабами економічної діяльності держави.

Між ними знаходиться широкий спектр концепцій, кожна з яких визначає більш-менш значні обсяги економічної ролі держави.

Учені країн Заходу щодо чинників, які зумовлюють втручання держави в економіку, майже однотайно називають три головні:

- безробіття;
- соціальна незахищеність певних верств населення (соціальна вразливість ринкової економіки);
- необхідність задоволення потреб у так званих суспільних товарах".

Більшість вітчизняних дослідників необхідність державного втручання в економіку пов'язують насамперед з недосконалістю ринку, які держава має компенсувати. Саме внаслідок неспроможності ринкової економіки розв'язувати ряд макроекономічних проблем, які вона сама породила, зростає роль державного регулювання, що здійснюється за допомогою економічних, правових та адміністративних заходів і важелів [1, С. 175-156].

Втручання держави у фінансові відносини здійснюється через грошово-кредитну систему, яка в ринковій економіці є її кровеносною системою.

Гроші – це особливий товар: еквівалент в умовах приватної власності формують державні фінанси.

Останні одержують широкий розвиток в самих різних формах свого прояву (відособлюються, формуються і взаємопов'язуються фінанси підприємств, страхування, особисті і державні фінанси). Відбувається процес взаємообумовленого розвитку продуктивних сил, виробничих відносин і, в їхньому складі, фінансових відносин між різними "центрами інтересів", що історично визначило вигляд і характерні риси сучасного суспільства.

На наш погляд, тенденції розвитку сучасної економіки, як у формі змішаної економіки, характерної для США, Західної Європи і Японії, так і у випадках економік України, Росії, країн Східної Європи і деяких інших держав світу, в рамках кожної національної економіки можуть бути подані як результируючий вектор дії агрегованих чинників: рівень і тенденції розвитку продуктивних сил, виробничих відносин і фінансових відносин. При цьому вектор фінансових відносин виокремлюється в самостійний вектор через свою специфіку і підвищений динамізм.

Кожний з інтегральних векторів, у свою чергу, є результатом взаємодії приватних векторів, що характеризують дану групу. Вектор фінансових відносин укрупнено розділяється на наступні складові: вектор державних фінансів, вектор корпоративних фінансів, вектор страхування, вектор особистих фінансів.

Фінансові відносини грають в указаній взаємодії роль ведучого, виконуючи функцію зв'язуючої ланки і організуючого початку, консолідуючи процеси, що відбуваються на різних економічних рівнях.

На відміну від продуктивних сил і виробничих відносин, фінансові відносини міняються найбільш динамічно і істотно, і, знаходячись з ними в тісній взаємодії, виконують роль каталізатора процесів розвитку, що відбуваються, в рамках будь-якої економічної системи.

В умовах перехідної економіки, як відзначає проф. В.Герасименко "структура системи як сукупності зв'язків між елементами втрачає свою головну властивість – стійкість, придбаває стан течії, постійних змін, що стосуються їх змісту... Специфіка перехідної економіки виявляється в особливому стані рівноваги і вектора розвитку. Якщо всяка система характерна специфічною, властивою саме їй рівновагою (стійким станом), то для ринкової економіки такий стан "протипоказаний" по самому її характеру. Трансформаційній економіці властива саме нестійкість, яка тільки і може забезпечувати нормальний хід необхідних перетворень" [3].

В умовах розвитку ринкової економіки стан економічної рівноваги є швидше не даниною, але постійною тенденцією, що виявляється у формах, ще далеких від завершення процесу. Відповідно визначальний вплив на динамічне досягнення економічної рівноваги в рамках трансформаційної економіки будуть надавати фінансові відносини, що складаються.

З іншого боку, в умовах ринку модифікація фінансових відносин під впливом двох ключових процесів (зміни форм власності і способу координації та трансформації платіжного обороту) ускладнює досягнення економічної рівноваги та визначається специфічними чинниками: підвищеною мобільністю і активністю фінансових відносин, прискореним генезисом фінансів підприємств на базі державних фінансів і їхнім пристосовуванням до існуючого ускладнення структури платіжного обороту.

В Україні формально процес корпоратизації в промисловості практично завершений. На підприємствах недержавної форми власності виробляється більше 80% промислової продукції, що можливо зіставити з об'ємами продукції, які виробляються корпоративним сектором в країнах Західної Європи.

В цілому можна констатувати, що домінуючим агентом на підприємствах, що ухвалює рішення про розподіл ресурсів і напрями економічного розвитку, стає власник (акціонер).

Як відзначає проф. В.Дементьев "суттєве значення для подальшого розвитку інституту власності в Україні: по-перше, створення (зміцнення) загальних основ інституту прав власності. По-друге, необхідна реструктуризація акціонерного капіталу. І, зокрема, створення на цій основі ефективного фондового ринку.

Йдеться про створення самого ринку, його суб'єктів і об'єктів, перш за все акціонерних товариств і їхніх цінних паперів. Таким чином, не дивлячись на зовнішню видимість відвертості, в реальності сформувалася "закрита економіка", де крупний бізнес, що контролює реальну економіку, представляє собою замкнуті для зовнішнього контролю структури. Умовою створення "відкритої економіки" і інститутів соціального контролю над використанням активів є приведення акціонерного капіталу у відповідність з реальним капіталом. Для цього необхідна... реструктуризація акціонерного капіталу" [4].

Зміна акцентів в умовах ринку на підприємство як основний господарюючий суб'єкт, пов'язане із зростанням значущості процесів, що протікають на мікрорівні, приводить до підвищення ролі їхньої економічної рівноваги. У свою чергу визначальну дію на досягнення економічної рівноваги в цих умовах надають фінансові відносини, які виділяють і підкреслюють значення фінансової рівноваги господарюючого суб'єкта.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розгляд рівноважного аналізу як моментального знімку економічної системи із заданими потребами, ресурсами і технологіями дозволяє перенести його на мікрорівень, де економічна рівновага перш за все обумовлюється фінансовою рівновагою, відповідно, потребами буде напрям використання фінансових ресурсів, ресурсами – власне фінансові ресурси підприємства, а технологіями – процес ухвалення фінансових рішень.

Оскільки економічна рівновага може бути представлена, з одного боку, як використання реальних ресурсів, а з іншого боку, фінансових, які опосередковано впливають на економічну рівновагу в реальному секторі, то фінансовою рівновагою в контексті цього підходу і дослідження, що проводиться нами є такий режим функціонування фінансів підприємства, при якому забезпечується раціональна взаємодія фінансових компонентів або елементів фінансової системи підприємства, яка направлена на досягнення її загальної економічної рівноваги.

Список використаної літератури:

1. Економічна теорія – політ економічний контекст: Навчальний посібник / П.М. Макаренко, Л.Ю. Мельник, А.П. Макаренко, Л.Л. Мельник – 2-ге вид., доопраці допов. – Полтава РВВ ПДАА, 2010. – 211 с. 2. Радаєв В.В. Проблемы переходного периода. - М.: Экономист, 1995. – № 8. 3. Теория переходной экономики. Т.1. Микроэкономика: Учебное пособие / Под ред. д-ра экон. наук В.В.Герасименко. – М.: ТЕИС, 1997. 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.instud.org

ХАРЧЕНКО Наталія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент Полтавської державної аграрної академії